

پیمان ابراهیم و معادلات امنیت خاورمیانه

پوریا هاشمی موحد^۱

چکیده

صهیونیست‌ها از دهه ۱۹۴۸، با دو سیاست مشت خونین «سرکوب» علیه فلسطینیان معترض به غصب سرزمین مادری و «عادی‌سازی» روابط با سران جهان عرب، برخلاف تمام کنوانسیون‌ها و رژیم‌های حقوقی بین‌المللی، به توسعه اراضی تحت اشغال خود ادامه دادند. هدف از نگارش این نوشتار، بررسی تأثیر پیمان ابراهیم در سال ۲۰۲۰، بر امنیت اقتصادی خاورمیانه و شمال آفریقا است که برخلاف خوش‌بینی غربی‌ها که انتظار طلوعی جدید در خاورمیانه ضد صهیونیستی داشتند، پس از گذشت دو سال، شواهد حکایت از افزایش شکاف‌های امنیتی در ابعاد مختلف اقتصادی از جمله امنیت تجارت دوجانبه، امنیت انرژی و امنیت ترانزیتی در خاورمیانه و برخی کشورهای آفریقایی دارد. بهره‌مندی از دیپلماسی فعال در روابط با کشورهای حاشیه خلیج فارس در رابطه با رژیم صهیونیستی، بهبود روابط با غرب و بهره‌گیری از راهبرد جنگ ترکیبی در ناکام گذاشتن اهداف رژیم صهیونیستی در منطقه خاورمیانه، به خنثی‌سازی اهداف پیمان ابراهیم که بیش‌ازپیش بر تهدید ایران متمرکز است، کمک می‌کند.

واژگان کلیدی: پیمان ابراهیم، کشورهای حوزه خلیج فارس، رژیم صهیونیستی.

مقدمه

پیمان تعهد جدیدی نیز دربرداشت؛ طرفین قول دادند که هیچ کشوری حق استفاده از خاک اردن یا رژیم صهیونیستی را برای حمله نظامی به هریک از طرفین ندارد. این پیمان روی خوش ثبات به خود ندید و هنوز هم با هر اقدام تنش‌زایی در معرض به محاق رفتن قرار می‌گیرد. در سال ۲۰۲۰، با اعلام رسمی رژیم صهیونیستی برای شهرک‌سازی در دره اردن، ملک عبدالله در واکنش به این اقدام، سخن از تعلیق همه اصول پیمان به میان آورد و درگیری نظامی را برای جلوگیری از این خوی زیاده‌خواهانه محتمل دانست. در ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۰، با پشتیبانی آمریکا، امارات عربی، بحرین و اسرائیل به‌ازای تعلیق تصمیم الحاق کرانه

مصر نخستین کشور عربی در قاره آفریقا بود که در سال ۱۹۷۹، با امضای پیمان «معاهده السلام المصریه الإسرائیلیه» قول داد صلح را جایگزین دشمنی تاریخی با رژیم صهیونیستی و روابط خود را پس از دهه‌ها تنش بر پایه همکاری پی‌ریزی کند، اما جهان عرب با حذف قاهره از اتحادیه کشورهای عربی به این اقدام انور سادات (نخست‌وزیر وقت مصر) واکنش منفی نشان داد. ۱۵ سال بعد، اردن با امضای پیمان «وادی عربیه» دومین کشور عربی بود که افزون‌بر عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی، بر همکاری امان در بعد تجارت و گردشگری با صهیونیست‌ها تأکید کرد. این

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، روابط بین‌الملل، دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

هدف افزایش تردید کشورهای عربی درباره بهبود روابط با رژیم صهیونیستی، تلاش برای بهبود روابط ایران با غرب، بهره‌مندی از جنگ ترکیبی حساب شده علیه تل‌آویو و اولویت‌بخشی منافع تجاری پرسود دوجانبه و چندجانبه با کشورهای عربی، به‌عنوان راهکارهایی در نظر گرفته می‌شود که احتمالاً به خنثی شدن اهداف رژیم صهیونیستی زیر سایه توافق ابراهیم کمک می‌کند.

۱- پیشینه، اهداف و بازیگران پیدا و پنهان پیمان ابراهیم

در پاییز سال ۱۹۹۳، نتانیاهو، چهره تندرو حزب راست‌گرای صهیونیستی که آن روزها رهبر حزب اپوزیسیون به شمار می‌آمد، دکترین «صلح برای صلح» را برای پایان مناقشه میان صهیونیست‌ها و جهان عرب پیشنهاد کرد. این دکترین که در روزگار خود از ایده‌ای تهاجمی و رادیکال پرده‌برداری می‌کرد، پیشنهاد می‌کند با ایجاد تهدید نظامی همیشگی، کشورهای عربی را مجبور کرد تا با ترس از ناامنی به صلح با اسرائیل تن دهند و نه بیشتر. در این دکترین، عقب‌نشینی از کرانه باختری به‌ازای هر مدل امتیازی به صهیونیست‌ها، محلی از اعراب نداشت. این رویکرد در ذات درندگی رژیم صهیونیستی نهفته بود و در دهه پس از طرح، این

باختری به سرزمین‌های اشغالی^۱ در قالب پیمان ابراهیم، عادی‌سازی مخفیانه روابط را که چندین سال با رفت‌وآمدهای چراغ خاموش^۲ هیئت‌های امنیتی و سیاسی دنبال می‌شد، علنی ساختند. این پیمان مانند پیمان‌های گذشته با چاشنی تجارت و اقتصاد در ابعاد سرمایه‌گذاری، گردشگری، فناوری و انرژی، سعی می‌کند تا روابط میان رژیم صهیونیستی با کشورهای عربی منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا را عادی‌سازی کند و پس از دهه‌ها، مهم‌ترین ایده واشینگتن برای انکار اشغالگری صهیونیست‌ها و تقلیل مسئله اشغال فلسطین به اختلافی بر سر حدود و حدود را با اجرای سیاست تشکیل دو دولت عملیاتی سازد، اما با گذشت دو سال از امضای پیمان ابراهیم در سال ۲۰۲۰، با وجود انتظار ترامپ و برخی مقامات آمریکایی که چشم دوخته بودند تا خاورمیانه طلوع جدیدی از صدف‌بندی بازیگران علیه جریان مقاومت و جمهوری اسلامی ایران را تصویر کند، تغییرات اساسی در معادلات سیاسی، امنیتی و اقتصادی منطقه و جهان عرب اتفاق نیفتاده، اما تأثیراتی بر معادلات امنیتی منطقه خاورمیانه داشته است. این گزارش به بررسی تأثیرگذاری امضای این توافق بر اضلاع امنیتی منطقه می‌پردازد تا از این رهگذر به این پرسش پاسخ دهد که آیا پیمان ابراهیم در تغییر چهره خاورمیانه موفق بوده است یا خیر؟ بهره‌مندی از دیپلماسی فعال با

۱. یوسف العتیبه، سفیر امارات در ایالات متحده، به مناسب امضای توافق ابراهیم نوشت: «الحاق (کرانه باختری) قطعاً و بلافاصله تمام آرزوهای اسرائیل برای بهبود روابط امنیتی، اقتصادی و فرهنگی با جهان عرب و امارات متحده عربی را معکوس خواهد کرد».

۲. یوسی کوهن، رئیس پیشین موساد، در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰، سفرهای مخفیانه متعددی به امارات داشت و با افزایش همه‌گیری کرونا، موساد از طرف دولت صهیونیستی، وظیفه انتقال تجهیزات لازم پزشکی از امارات به اسرائیل را به عهده می‌گیرد (به نقل از: سرمقاله Nytimes، منتشرشده در ۱۳ آگوست ۲۰۲۰).

شناختن اسرائیل کرد و در ۱۰ دسامبر، ترامپ که توافق ابراهیم را به سپیده دم خاورمیانه جدید تشبیه کرده بود، اعلام کرد که مراکش نیز با عادی سازی روابط با دولت صهیونیستی موافقت کرده است. این توافق با اذعان بر اینکه قوم های یهود و عرب از نسل مشترک و اجداد ابراهیم پیامبر هستند، ۹ بند دارد که در ۵ بخش عمده شامل موارد زیر خلاصه می شود.

۱- برقراری و توسعه صلح، ثبات و عادی سازی روابط.
۲- تأسیس سفارتخانه و برقراری روابط رسمی و دیپلماتیک.

۳- همکاری های متنوع تجاری، سرمایه گذاری و علمی.
۴- اعتقاد به امنیت جمعی و توسعه برنامه راهبردی در خاورمیانه برای مقابله با تهدیدات مشترک.

۵- عمل به تعهدات دوجانبه اقتصادی، سیاسی و امنیتی. امارات و رژیم صهیونیستی سال ها روابط مخفیانه و غیرمستقیم را پشت پرده سیاست و اقتصاد دنبال می کردند؛ نخستین قرارداد دبی با شرکت ای جی تی اینترنشنال^۱ سوئیس که مالک آن سرمایه گذاری صهیونیستی بود، نخستین گام غیرمستقیم برای آغاز روابط با صهیونیست ها به شمار می آید. ارزش این قرارداد، ۸۰۰ میلیون دلار و موضوع آن، تأمین ادوات امنیتی و تجسس در حوزه زیرساخت های امارات متحده عربی، انرژی های فسیلی (نفت و گاز) و فروش پهپادهای جاسوسی با نام سیستم چشم های کوچک به امارات بود.

گام بعدی، لطف سازمان عفو بین الملل بود که در ژانویه ۲۰۲۰، با فشار واشینگتن اتفاق افتاد و

دکترین به شکل تهاجمی تر در عمل ادامه یافت، اما در ظاهر دیپلماسی آمریکایی را سرلوحه سیاست منطقه ای اش قرار داد. مانع مهم عملیاتی شدن این استراتژی، وجود کشورهای عربی و مسلمانی است که در همسایگی یا منطقه مجاور رژیم صهیونیستی، اختلافات تاریخی تقریباً نیم قرن با این اشغالگر داشته اند و پس از برتری صهیونیست ها در جنگ سال ۱۹۶۷ و انضمام مناطق بلندی های جولان، کرانه باختری رود اردن، صحرای سینا و نوار غزه هم زمان با تشدید تنش با جهان عرب، مذاکره و توافق با کشورهای عربی بر اساس استراتژی واشینگتن در قالب مذاکره و توافق صلح ادامه یافت.

پس از ۲۷ سال، شکست واشینگتن در پیگیری سیاست «سرزمین در برابر صلح» از طریق مذاکره، دکترین تحقیرآمیز «صلح برای صلح» نتانیاہوی تندرو را برای بازی مذاکره و توافق با سران عرب جایگزین کرد که با تغییر عمده در محتوا، این بار این دکترین نه به معنای تهدید مستمر رژیم صهیونیستی علیه کشورهای عربی، بلکه با چاشنی بزرگ نمایی و دروغ پراکنی علیه ایران، امید آمریکا را برای مسابقه کشورهای عربی در راستای صلح با تل آویو زنده می کند. سپتامبر سال ۲۰۲۰، کاخ سفید میزبان نتانیاہو و وزرای خارجه امارات متحده عربی و بحرین بود. این مقامات توافق نامه های دوجانبه جداگانه ای را امضا کردند که در ایدئال ترین وضعیت ممکن، روابط کامل بین این دولت ها با رژیم صهیونیستی را عادی می کند. یک ماه بعد نیز سودان اقدام به رسمیت

1. AGT Interantional

اسلامی ایران در سوریه و لبنان، اسرائیل تهدید تهران را بیخ گوشش حس می‌کند. کشورهای عربی همسو با ریاض نیز از تسلط ایران بر منطقه احساس باخت می‌کنند. این حس با عدم پیروزی ائتلاف عربی بر جریان انصارالله یمن و دروغ‌پراکنی علیه برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای ایران تشدید شده است و در نشست مکه سال ۲۰۱۹، ایران‌هراسی حادی ظهور می‌کند و می‌شود مبنایی برای توجیه روابط کشورهای عرب با اسرائیل. میوه این نشست در پیمان ابراهیم نمود می‌یابد. لاپید در افتتاحیه نشست نقب (۲۸ مارس ۲۰۲۲)، در حضور وزرای خارجه آمریکا، امارات، مراکش و مصر با ادعای موفقیت‌آمیز بودن پیمان ابراهیم و تأکید بر دشمنی مشترک اسرائیل و جهان عرب با ایران گفّت: «ایجاد معماری جدید منطقه‌ای، دشمنان مشترک ما و در درجه اول، ایران را مرعوب و منع می‌کند».

۲- «ستون ایجابی و مالی» این استراتژی، قول واشینگتن به سرمایه‌گذاری‌های دلاری در کشورهای عربی است. اوفیر آکونیس، مسئول همکاری و سرمایه‌گذاری منطقه‌ای رژیم صهیونیستی، گفته است در سال ۲۰۲۲، تصمیم داریم قراردادهای متعددی به ارزش متوسط ۵۰۰ میلیون دلار با کشورهای عربی امضا کنیم و امارات قول داده است تا در بخش واردات کالاهای خوراکی، اسرائیل را به شریک نخست

به‌موجب آن، به امارات و چند کشور دیگر اجازه داده شد تا سند همکاری و عقد قرارداد با شرکت ان‌اس‌ا^۱ رژیم صهیونیستی برای خرید فناوری شنود تلفن‌های همراه را امضا کنند. در حوزه همکاری‌های نظامی نیز امارات در مانورهای مشترک از جمله مانور پرچم سرخ در حوزه هوافضا با نظارت و فرماندهی نیروهای آمریکایی و رژیم صهیونیستی مشارکت داشت. همچنین، مشارکت دبی در مانور اینیوهوس^۲ در یونان با حضور رژیم صهیونیستی. همه این مقدمه‌چینی‌ها حکایت از این داشت که بالاخره روابط امارات و رژیم صهیونیستی علنی و رسمی می‌شود. تمرکز صهیونیست‌ها برای همراه ساختن کشورهای مسلمان عرب به هر قیمتی، امروز استراتژی عیان این رژیم است که بر دو پایه اساسی: «ستون سلبی و تهاجمی» و «ستون ایجابی و مالی» توجیه می‌شود.

۱- «ستون سلبی و تهاجمی» که تأکید بر ایران‌هراسی غیرمنطقی می‌کند. هدف از تبلیغات گسترده رسانه‌ای این موضوع، تنزل تل‌آویو از نخستین تهدید امنیتی بودن برای موجودیت کشورها و جایگزین کردن تهران در همین سطح از تهدید است تا سران جهان عرب برای حفظ حکومت به رژیم صهیونیستی پناه ببرند و از جنایت‌های این رژیم چشم‌پوشی کنند. با پیروزی خط مقاومت در کنترل بحران داعش در منطقه خاورمیانه و نفوذ هرچه بیشتر جمهوری

1. NSO
2. Iniohos

دوجانبه و محیط پرتنش خاورمیانه در دو سال اخیر فاقد پایداری لازم بوده و هرازگاهی به طور کامل قطع شده است. شاپاک (سازمان اطلاعات و امنیت داخلی اسرائیل) دلیل دستور قطع چندباره این پروازها را مسائل امنیتی دوجانبه میان تل آویو و دبی می داند که هنوز راهکاری واقعی برای حل آن وجود ندارد.

۲- پیمان ابراهیم؛ افکار عمومی و مشوق های مالی

با وجود تمام تلاش های رسانه ای و حمایت های مالی رژیم صهیونیستی و آمریکا برای عادی سازی روابط تل آویو با پایتخت های سیاسی کشورهای جهان عرب، حتی مهم ترین رسانه اسرائیلی - روزنامه هاآرتص - از موج کاهش طرفداری افکار عمومی از تل آویو ابراز نگرانی کرده است. این روزنامه با سر تیتر «حمایت مردم عرب از پیمان ابراهیم در حال کاهش است، اسرائیل باید توجه کند»، حمایت افکار عمومی جهان عرب از آرمان رهایی فلسطین را پدیده ای خطرناک و ماندگار می داند که پیمان های صلح با سه دولت عربی تا به امروز نتوانسته است مردم و عمده روشن فکران عربی را از این ایده منصرف کند. نظرسنجی بنیاد کنراد^۱ در ۱۱ نوامبر سال ۲۰۲۰، نشان می دهد که ۶۹ درصد اماراتی ها، ۴۶ درصد بحرینی ها، ۳۵ درصد سعودی ها و ۳۶ درصد قطری ها هنگام امضای پیمان ابراهیم، با این توافق برای عادی سازی روابط کشورهای عربی با صهیونیست موافقت داشته اند، اما جالب اینکه، دو سال پس از امضای پیمان ابراهیم در سال ۲۰۲۲، مؤسسه واشینگتن

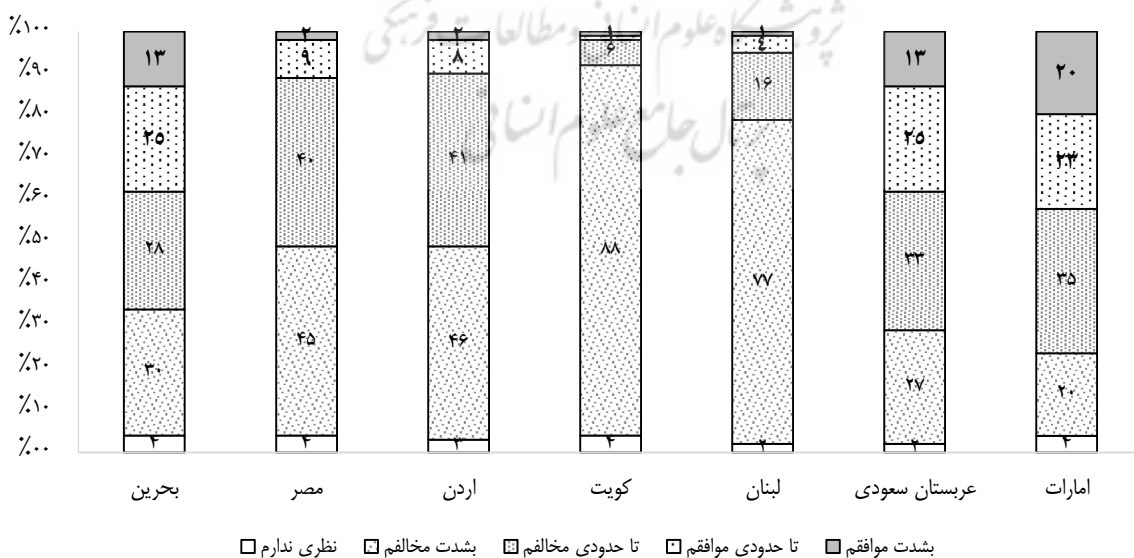
خود تبدیل کند. همکاری در بخش های زیرساختی آب و کشاورزی از جمله شیرین سازی آب، نمک زدایی، بازیافت آب و انتقال فناوری اندازه گیری رطوبت خاک از دیگر وعده های رژیم صهیونیستی به امارات و بحرین به ازای عادی سازی علنی روابط با این رژیم است. تصویب برنامه هوایی مشترک برای انتقال مسافر و بار در مسیر دبی-تل آویو یکی از خواسته های صهیونیست ها بود که جنبه نمادینی از عادی سازی روابط اسرائیل با جهان عرب داشت؛ پیمان ابراهیم این خواسته را برآورد کرد. هواپیمای شرکت فلای دبی بر اساس توافقی که دولت این کشور با رژیم صهیونیستی انجام داده است، از ماه گذشته دو بار در روز از دبی به تل آویو پرواز می کند و خطوط هوایی الال اسرائیل از ۱۳ دسامبر، برنامه مشابهی را در همین مسیر انجام می دهد. شرکت هواپیمایی اتحاد امارات نیز اعلام کرده است که پروازهای روزانه خود بین ابوظبی و تل آویو را در مارس آغاز می کند. نکته پراهمیت این است که عربستان سعودی به تمام پروازهای بین اسرائیل و امارات، اجازه عبور امن از حریم هوایی ریاض را می دهد. بر اساس داده های آژانس هوانوردی بین المللی، در نوامبر سال ۲۰۲۱، روزانه ۱۴ هواپیمای مسافری و باری از خطوط هوایی اسرائیل و امارات به پرواز در آمده است؛ هرچند این پروازها متأثر از مسائل امنیتی

و آفریقا به شمار می‌آیند. ۷۹ درصد لبنانی‌ها، ۶۳ درصد فلسطینی‌ها، ۵۴ درصد مصری‌ها و ۴۳ درصد اردنی‌ها بر این باورند که اسرائیل، تهدیدی استراتژیک است و باید به شکل جمعی با این تهدید مقابله کرد. نظرسنجی علمی میشل رابینسون، استاد دانشگاه پرینستون آمریکا در سال ۲۰۲۱، نتیجه می‌گیرد که با وجود امضای توافقات صلح از جمله پیمان ابراهیم، حتی همسایگان اسرائیل نیز به این رژیم اعتماد ندارند و تل‌آویو را پایتخت تهدید و ناامنی برای موجودیت کشورهای خود می‌پندارند. رژیم صهیونیستی حتی توانسته است افکار عمومی کشورهای آفریقایی غیرهمسایه را با خود همراه کند؛ موافقت ۸ درصد تونسی‌ها، ۷ درصد لیبیایی‌ها، ۹ درصد مراکشی‌ها و شهروندان الجزایر با پیمان ابراهیم، نشان‌دهنده عدم تمایل کشورهای کلیدی قاره آفریقا برای عادی‌سازی روابط با اسرائیل است.

اعلام کرده است که درصد کسانی که از امارات، بحرین، عربستان و قطر به پیمان ابراهیم نظر مثبت داشته‌اند، بین ۱۹ تا ۲۵ درصد بوده که این عدد نسبت به سال ۲۰۲۰، کاهش منفی محسوسی داشته و هدف آمریکا برای عادی‌سازی روابط عرب‌ها با صهیونیست‌ها محقق نشده است. *روزنامه هآرتس* دلیل عمده این ناکامی را حمایت محتاطانه حکمرانان عرب می‌داند که هدف از برقراری روابط سیاسی و اقتصادی با این رژیم را تنها منافع مازادی می‌بینند که جیب آن‌ها را با پول‌های اضافی پر می‌کند.

ژست‌های دیپلماتیک رژیم صهیونیستی برای عادی‌سازی روابط با جهان عرب حتی با بزرگ‌نمایی دروغین خطر ایران برای امنیت منطقه به درد این رژیم نخورده است و هنوز هم در افکار عمومی جهان عرب، صهیونیست‌ها مهم‌ترین تهدید برای ثبات و امنیت داخلی همه کشورهای عربی و اسلامی در خاورمیانه

نمودار ۱- آیا به ایجاد روابط تجاری و ورزشی با اسرائیل تمایل دارید؟ (پس از امضای پیمان ابراهیم)

مأخذ: نظرسنجی مؤسسه دیدگاه‌پژوهی واشینگتن از شهروندان کشورهای عربی - ۲۰۲۲.

توجیه کافی برای امضای پیمان ابراهیم اعلام کرد. در همان روزی که خارطوم قرارداد مورد حمایت آمریکا برای عادی‌سازی روابط با اسرائیل را امضا کرد، واشینگتن یادداشت تفاهمی با سودان امضا کرد تا یک میلیارد دلار از معوقات این کشور به بانک جهانی نادیده گرفته شود. استفان منوچین، وزیر خزانه‌داری آمریکا، پس از امضای پیمان ابراهیم توسط دولت خارطوم گفت: «سودان از مزایای اقتصادی بین‌المللی زیادی برخوردار می‌شود و به دولت انتقالی فرصت می‌دهد تا با همکاری آمریکا، مقادیر زیادی از منابع مالی بلوکه‌شده خود را نیز پس بگیرد».

۳- پیمان ابراهیم؛ تجارت دوجانبه و سرمایه‌گذاری

ترسیم چشم‌اندازی پرسود از روابط دوجانبه و انتظار تبدیل آن به روابط تجاری مستمر چندجانبه، عامل انگیزشی مهمی برای ترغیب کشورهای عربی به امضای پیمان ابراهیم با رژیم صهیونیستی است. به نظر می‌رسد که این نخستین جورچین از ایجاد سازوکار «تفاهم‌نامه تجارت آزاد بین‌المللی»^۱ میان این رژیم با کشورهای عربی منطقه خاورمیانه است. تحلیل‌ها با امیدواری به ایجاد ۱۵۰ هزار فرصت شغلی جدید و تجارت پرسودی معادل ۶/۵ میلیارد دلار تا سال ۲۰۲۲، از سوی مقامات رسمی آمریکا مانند ریچارد میلز، نماینده موقت واشینگتن در سازمان ملل که یکپارچگی اقتصادی در خاورمیانه را با رژیم صهیونیستی یک هدف می‌داند، بیان شده

موارد مختلفی وجود دارد که نشان می‌دهد با وجود مخالفت جدی افکار عمومی جهان عرب، حتی در برقراری روابط تجاری، هدف از ابراز تمایل دولت‌های عربی به عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی نه تنها بهره‌برداری از ظرفیت‌های اقتصادی تل‌آویو، بلکه برای جذب سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و خریدهای تسلیحاتی بیشتر از آمریکا است. پیمان ابراهیم و همکاری با رژیم صهیونیستی به امارات اجازه می‌دهد تا با خرید تسلیحاتی در کلاس بالاتر از آمریکا، بتواند نیروی هوایی خود را به جنگنده‌های اف ۳۵ مجهز کند. برای همین، برخی از کارشناسان، پیمان ابراهیم را ماهیتاً نظامی-تسلیحاتی می‌دانند تا تجاری و گردشگری. کشورهای آفریقایی نیز عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی را فرصتی برای دریافت کمک‌های مالی از واشینگتن می‌بینند تا چاله‌های بدهی دولشان را با آن پر کنند.

تصمیم دولت سودان برای قرار گرفتن در پیمان ابراهیم با واکنش‌های متفاوت و بحث‌برانگیزی در میان احزاب و هیئت حاکم این کشور همراه شد. کمال کرار، عضو برجسته حزب کمونیست سودان، اقدام دولت را تحقیر ملی و خیانت بزرگ به تاریخ فلسطین و سودان دانست. فضل‌الله برمه، رئیس حزب امت ملی سودان، الحاق دولت به پیمان ابراهیم را بدون تصویب مجلس، رفتاری خلاف منافع ملی معرفی کرد، اما دولت انتقالی سودان بدون توجه به این انتقادات، کاهش بدهی‌های خارجی این کشور را

1. FTA

از زمان عادی‌سازی روابط، امارات بیش از ۶۰ یادداشت تفاهم با اسرائیل امضا کرده است و انتظار دارد در دو سال آینده، تجارت عمدتاً در دفاع، انرژی و امنیت غذایی صورت گیرد. وی می‌گوید: ۵۰۰ تا ۷۰۰ میلیون دلار تجارت دوجانبه داریم. میلیاردها دلار سرمایه داریم که به‌طور مشترک بین دو کشور اعلام شده است. مشارکت در طرح توسعه میدان گاز طبیعی مدیترانه شرقی، خرید یک میلیارد از سهام شرکت سرمایه‌گذاری موبادالا^۱ از سوی ابوظبی، سرمایه‌گذاری صهیونیست‌ها در فین‌تاک و بانکداری دیجیتال اماراتی‌ها و ایجاد صندوق مشترک سرمایه‌گذاری آبراهام بین امارات و اسرائیل به ارزش ۳ میلیارد دلار از نمونه‌های عملیاتی سرفصل‌های تجاری بین دو دولت است.

است و تأکید می‌شود که محدود به صادرات و واردات کالاها نمی‌شود.

امارات که بیش از دیگر دولت‌های عربی با تشویق ریاض به سرعت در حال بهبود روابط دوجانبه اقتصادی با رژیم صهیونیستی است، نمی‌خواهد روابط با این رژیم تنها محدود به تجارت دوجانبه باشد. جذب سرمایه‌گذاری در بخش‌های زیرساختی کشاورزی و انرژی، پزشکی و سلامت، تسلیحاتی و سایبری و مالی و گردشگری از سرفصل‌های اصلی رفت‌وآمدهای هیئت‌های تجاری دو دولت (امارات متحده عربی و رژیم صهیونیستی) برای افزایش روابط تجاری است. عبدالله بن طوق، وزیر اقتصاد امارات، درباره تأثیر پیمان ابراهیم بر روابط تجاری این دولت با صهیونیست‌ها می‌گوید

جدول ۱- صادرات رژیم صهیونیستی به امارات متحده عربی در سال ۲۰۲۱

ردیف	عنوان گروه کالایی	ارزش به میلیون دلار
۱	مرورید، سنگ‌های قیمتی، فلزات و سکه‌ها	۲۸۷/۲۶
۲	تجهیزات الکتریکی و الکترونیکی	۵۷/۷۶
۳	ماشین‌آلات سبک، نیمه‌سنگین و کشاورزی	۱۴/۶۱
۴	دستگاه‌های عکس‌برداری نوری، تجهیزات مرتبط با عکس‌برداری پزشکی	۸/۷۶
۵	مواد شیمیایی معدنی، ترکیب سنگ‌های گران‌بها، عطر و لوازم آرایشی	۵/۲

جدول ۲- واردات رژیم صهیونیستی از امارات متحده عربی در سال ۲۰۲۱

ردیف	عنوان گروه کالایی	ارزش به میلیون دلار
۱	مرورید، سنگ‌های قیمتی، فلزات و سکه‌ها	۵۱۸/۳۷
۲	تجهیزات الکتریکی و الکترونیکی	۲۲۰/۵۰
۳	پلاستیک و فرآورده‌های پلاستیکی	۶۰/۱۷
۴	آلومینیوم	۳۳/۲۲
۵	انواع لاستیک‌های خودروی سبک، نیمه‌سنگین و سنگین	۱۷/۴۵

مأخذ: گزارش رسمی اداره آمار مرکزی اسرائیل - ۲۰۲۲.

صعودی آن از ۱۱۴ میلیون دلار در سال‌های پیش از امضای توافق ابراهیم، به ۷۰۰ میلیون دلار در سال ۲۰۲۱، رکورد شمرده می‌شود. بیش از دوسوم صادرات اسرائیل به امارات، الماس و سنگ‌های زیتی گران‌قیمت است که عددی معادل ۳۳۱ میلیون دلار در سال ۲۰۲۱ را نشان می‌دهد.

بر اساس داده‌های اداره آمار مرکزی اسرائیل^۱ در پایان سال ۲۰۲۱ که روابط دیپلماتیک تل‌آویو و امارات در نخستین سال از عادی شدن دنبال شد، تجارت بین این دو کشور به ارزش بیش از ۱/۱ میلیارد دلار رسید که ۷۷۱ میلیون دلار از این عدد مربوط به واردات اسرائیل از مبدأ امارات بود و رشد

جدول ۳- تجارت خارجی رژیم صهیونیستی با کشورهای عربی (میلیون دلار) پس از امضای پیمان ابراهیم (به استثناء گردشگری)

کشور	ژوئن و جولای ۲۰۲۰	ژوئن و جولای ۲۰۲۱
امارات	۵۰/۸	۶۱۳/۹
اردن	۱۳۶/۲	۲۲۴/۲
مصر	۱۴/۹	۲۰/۸
بحرین	۰	۰/۳

مأخذ: گزارش رسمی اداره آمار مرکزی رژیم صهیونیستی- ۲۰۲۲.

میزان از روابط بین رژیم صهیونیستی و کشورهای عربی برخلاف آنچه اندیشکده‌های راهبردی در واشینگتن پیش‌بینی کرده بودند، با گذشت تقریباً ۲ سال از توافق ابراهیم، به موفقیت زیادی دست نیافته است. مؤسسه تونی بلر با تخمین میزان تجارت کشورهای حوزه خلیج فارس با اسرائیل، به عدد ۱ میلیارد دلار، پیش‌بینی کرده است که در صورت عادی‌سازی روابط کشورهای عربی با این رژیم، حجم تجارت خارجی بین این دولت‌ها به عدد ۱۵ تا ۲۰ میلیارد دلار برسد، اما در عمل این عدد تا به امروز بیشتر شبیه رؤیاست تا واقعیت. تل‌آویو می‌کوشد با امضای توافق‌نامه تجارت آزاد با امارات که به موجب آن، ۹۵ درصد کالاهای تجاری بین دو کشور از عوارض گمرکی معاف می‌شود، به این رؤیا دست

رشد جهشی تجارت اسرائیل و امارات نتوانست به‌الگویی برای تسریع بهبود روابط تجاری این رژیم با دیگر کشورهای عربی، آفریقایی و مسلمان تبدیل شود. سطح تجارت اسرائیل با بحرین در سال ۲۰۲۱، در عدد بسیار پایین ۶/۵ میلیون دلار متوقف شد. مناسبات این دو دولت در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰، صفر بود که این عدد در مقایسه با عدد صفر شایان توجه است، اما با پیش‌بینی‌ها درباره رونق تجارت اسرائیل و بحرین بسیار فاصله دارد. درباره روابط اسرائیل و مراکش نیز همین اتفاق صادق است و سطح تجارت این دو دولت نسبت به سال ۲۰۲۰ کمی رشد داشته است، اما از ۴۵ میلیون دلار تعدی نمی‌کند. تل‌آویو امید دارد با امضای قرارداد تجاری با مراکش، سطح تجارتش با این کشور را به ۵۰۰ میلیون دلار در عرض ۱/۵ سال برساند. این

1. CBS

با عبور روزانه ۲۱ میلیون بشکه نفت در سال ۲۰۱۸ و ۱۸ میلیون بشکه در سال ۲۰۲۰ از تنگه هرمز، ۲۱ درصد از کل مصرف جهانی نفت از تنگه هرمز تأمین شده است و بیش از یک‌چهارم از صادرات کل گاز جهان نیز از مبدأ عربستان و امارات به مقصدهای صادراتی، چاره‌ای جز عبور از این تنگه نداشته‌اند. بنا بر گزارش رسمی سفارت آمریکا در امارات، تنگه هرمز در سال ۲۰۲۱، نقش عمده ۴۰ درصدی را در تأمین کل انرژی جهان داشته و واشینگتن در سال ۲۰۱۸، ۱/۴ میلیون بشکه روزانه نفت خام و میعانات گازی لازم را از کشورهای حاشیه خلیج فارس و از طریق تنگه هرمز وارد کرده است که حدود ۱۸ درصد از کل واردات و ۷ درصد از کل مصرف نفت و میعانات این کشور را شامل می‌شود. اگر عبور این کالاهای ارزشمند انرژی حتی به‌طور موقت با مشکل مواجه شود، فوراً بر قیمت انرژی در آمریکا و جهان تأثیر منفی عمیقی می‌گذارد.

یابد، اما چون نتوانسته است بازیگر اصلی عادی‌سازی روابط تجاری عرب‌ها یعنی عربستان را به‌صورت رسمی به میدان بیاورد، رسیدن به رکورد در تجارت بعید به نظر می‌آید.

۴- پیمان ابراهیم؛ خلیج فارس و امنیت انرژی

آمریکا با شیفت پارادایمی در سیاست خارجی خود دیگر تمایلی برای ایفای نقش اصلی در بازی کنترل امنیتی منطقه خاورمیانه ندارد و می‌خواهد برای مدیریت این منطقه، بازیگران را به مجموعه‌ای از تنش‌های مذهبی، ژئوپلیتیکی و نظامی سوق دهد که هزینه آن از جیب خود بازیگران بازی پرداخت شود، اما خط قرمز همیشگی‌ای در این بازی پیچیده وجود دارد که واشینگتن نمی‌تواند از آن چشم‌پوشی کند؛ انتقال امن انرژی و کالا از طریق ترانزیت دریایی. یکی از مهم‌ترین شریان‌های انتقال انرژی به جهان از نقطه اتصال دریای عمان به خلیج فارس می‌گذرد.

نمودار ۲- چه میزان نفت از تنگه هرمز عبور می‌کند؟ (در بازه ۵ ساله)

مأخذ: آخرین گزارش رسمی منتشرشده از اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده آمریکا و سازمان بندرهای عربستان-گزارش ۲۰۲۰.

توجه به انتظاری که وجود داشت، محقق نشد؛ البته صهیونیست‌ها مصر هستند تا این طرح عظیم اجرا شود تا وابستگی کشورهای عربی به ایران و نقشش در امنیت تنگه هرمز کاهش یابد.

واشینگتن به دلیل استقرار ساختار تسلیحاتی پیشرفته ایران در خلیج فارس، امکان مقابله کم‌هزینه با این کشور در تنگه هرمز را ندارد، اما با آغوش باز به استقبال افزایش تنش ایران با دیگر کشورهای حاشیه خلیج فارس در این شاه‌راه ترانزیتی بین‌المللی می‌رود. راهکار واشینگتن برای کنترل و دفع تهدید از سوی ایران در تنگه هرمز، باز کردن جای پای متحد استراتژیکش (رژیم صهیونیستی) به آب‌های خلیج فارس است. این سیاست که هم‌زمان با کاهش تمرکز و هزینه مستقیم آمریکا در منطقه خاورمیانه است، به صهیونیست‌ها فرصت می‌دهد تا با بهانه تنش کشورهای عربی با ایران، بر دامنه همکاری‌های نظامی و امنیتی بیشتر با کشورهای حاشیه خلیج فارس بیفزایند.

ارتش عربی که سعودی‌ها مبتکر تأسیس آن از ۷۰ سال گذشته هستند، با روی کار آمدن ترامپ و حمایت رژیم صهیونیستی، طرح ناتوی عربی لقب گرفت. هدف اعلامی از چنین گردهمایی نظامی به سرکردگی عربستان، نخست مقابله با گروه‌های تکفیری در سوریه بود، اما دستور کار مقابله با جمهوری اسلامی ایران و گروه‌های مقاومت در خاورمیانه در اولویت بعدی قرار داشت. این ائتلاف هنوز در قالب نهاد تشکیل نشده است. ائتلاف نظامی که بین عربستان، امارات و بحرین در سوریه شکل

در حقوق بین‌الملل دریاها، تنگه هرمز محل عبور بین‌المللی به شمار می‌آید که جزئی از آب‌های سرزمینی ایران و عمان است. ایران این تنگه را کنترل می‌کند و در جریان ترافیک دریایی حق گشت‌زنی دارد. بیش از ۸۰ درصد از صادرات نفت ایران از طریق تنگه هرمز به مقصد چین، آسیای غربی و آمریکای جنوبی حرکت می‌کند و امنیت این تنگه برای ایران نیز حائز اهمیت فراوان است. پس از خروج ترامپ از توافق هسته‌ای در سال ۲۰۱۸ و تحریم نفت ایران، تهران با مانورهای نظامی گسترده در خلیج فارس، تهدید کرد که ممکن است برای مقابله با هدف شوم آمریکا برای به صفر رساندن صادرات نفت، نهادهای نظامی ایران تنگه هرمز را به روی همه نفت‌کش‌های عبوری ببندد.

در سال ۲۰۱۹، بارخ دادن یک رشته حوادث علیه نفت‌کش‌ها که هیچ دولتی رسماً مسئولیت آن را به عهده نگرفت، سطح تنش در تنگه هرمز به بالاترین میزان خود پس از جنگ نفت‌کش‌ها در ۸ سال تهاجم عراق به ایران رسید. عربستان و امارات تصمیم گرفتند مسیر تنگه هرمز را دور بزنند و عملاً صادرات نفت از این طریق را با هدف تشدید فشار بر ایران کاهش دهند، اما در سال ۲۰۱۸، عملاً تنها ۲ میلیون بشکه از نفت این دو کشور از طریق لوله‌های طویل انتقال یافت و برای ۶ میلیون بشکه نفت باقی‌مانده راهی جز عبور از تنگه هرمز وجود نداشت و گزینه دور زدن تنگه هرمز از جمله خط راه‌آهن انتقال نفت از طریق قطارهای باری از کشورهای عربستان، کویت، قطر، بحرین، عمان و امارات به بندر حیفا با

کمک نفرت‌زدایی از چهره رژیم صهیونیستی در افکار عمومی جهان عرب بیاید. پیمان ابراهیم گامی مهم و سرآغاز جبهه‌ای جدید در منطقه خاورمیانه است که تل‌آویو با کمک دیپلماسی اقتصادی هدفمند و سیاست‌یاری‌گری در خاورمیانه تلاش می‌کند تا تهران را در خشکی و دریا و از طریق جبهه همسایگان تهدید کند، اما به نظر می‌رسد هنوز کشورهای عربی محتاطانه نسبت به عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی عمل می‌کنند و نمی‌توانند از روابط با ایران چشم‌پوشی کنند.

راهکارهای پیشنهادی زیر می‌تواند به خنثی‌سازی اهداف پیمان ابراهیم که بیش‌ازپیش بر تهدید ایران متمرکز است، کمک کند.

- بهره‌مندی از دیپلماسی فعال در روابط با

کشورهای حاشیه خلیج فارس: امارات نخستین کشوری بود که با رژیم صهیونیستی وارد پیمان ابراهیم شد و نخستین کشور عربی حاشیه خلیج فارس است که دم از بهبود روابط با تهران می‌زند و پس از سال‌ها سفیر به ایران می‌فرستد. عمان حریم هوایی‌اش را به روی هواپیماهایی رژیم صهیونیستی برای احترام به تهران باز نکرده است و عربستان هم می‌گوید مذاکرات با ایران را تا بهبود روابط ادامه می‌دهد. با این وجود، روند تحولات و اقدامات اخیر رژیم صهیونیستی نشان می‌دهد که خروج این کشور از انزوای منطقه‌ای به دلیل موقعیت برتر اقتصادی سرعت گرفته و کشورهای همسایه پیرامونی ایران، به صورت آشکار یا غیرآشکار تلاش می‌کنند از این امکانات و ظرفیت‌های تجاری و اقتصادی رژیم صهیونیستی در راستای رفع نیازهای

گرفت، نتیجه‌ای دربرداشت و امتداد این همکاری ناموفق در کوبیدن جریان انصارالله یمن تا به امروز با شکست مواجه شده است. حالا این ائتلاف در میانه اختلافات کشورهای عربی در سیاست‌های منطقه‌ای و رفتار در قبال ایران می‌خواهد شانسش را با همکاری رژیم صهیونیستی در آب‌های خلیج فارس و تنگه هرمز امتحان کند.

ابعاد نظامی این پیمان، امیدها را برای ائتلاف نظامی با همراهی سعودی‌ها و رژیم صهیونیستی، اما با پشتیبانی بیشتر واشینگتن علیه ایران زنده کرد، ولی بعید به نظر می‌رسد با وجود اختلاف میان بازیگرانی مانند قطر، کویت و عمان با عربستان و امارات جز مانورهای نظامی، ساختار نهادی نظامی علیه ایران را دربرداشته باشد. برخی از کارشناسان استراتژیک معتقدند ناتوی عربی می‌خواهد منطقه خاورمیانه را بر اساس نژاد عربی-عجمی و مذهب سنی-شیعی قطبی کند و از رقبا دشمنانی حیثیتی بسازد. برای همین موفق نخواهد شد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

امضای پیمان ابراهیم برخلاف بزرگ‌نمایی‌ها و تبلیغات دستگاه پروپاگاندای واشینگتن، اتفاق جدیدی در روابط رژیم صهیونیستی و کشورهای عربی نبود. پیش از این رویداد، بارها صهیونیست‌ها با پشتیبانی آمریکا تلاش کردند تا با کشورهای عربی و اسلامی طرح دوستی بریزند تا در سایه این توافقات از فشار خارجی در پیشبرد سیاست‌های توسعه‌طلبانه خلاص شوند، اما این پیمان‌ها در عمل نتوانست به

منابع

- Ahmad, A. (2021). *Land for Peace? Israel-Palestine Through the Lens of Game Theory* (No. 2021-04). Working Paper.
- <https://www-science-co-il.translate.goog/Arab-Israeli-cooperation/Abraham-accords>.
- <https://electronicintifada.net/blogs/tamara-nassar/secretive-israeli-billionaire-helps-uae-acquire-spy-planes>.
- <https://www.jns.org/israeli-firm-nso-ended-uae-pegasus-contract-over-dubai-leaders-misuse-of-spyware/>.
- <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2021/04/30/the-iniochos-military-exercise-in-greece-is-bad-news-for-iran/>.
- <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/28/blinden-and-arab-foreign-ministers-meet-at-negev-summit>.
- <https://library.cqpress.com/cqresearcher/document.php?id=cqresrre2020121100>.
- <https://www.haaretz.com/opinion/2022-07-26/ty-article-opinion/.premium/popular-arab-support-for-the-abraham-accords-is-dropping-israel-must-take-notice/00000182-36a4-d0ed-adc7-f6be21f10000>.

خود استفاده کنند. براین اساس، شناسایی و رصد روابط اسرائیل با کشورهای همسایه به‌ویژه کشورهای حاشیه خلیج فارس ضروری است. پس از شناخت دقیق، بازتعریف روابط ایران با کشورهای مذکور گامی الزامی برای مقابله با تهدیدات رژیم صهیونیستی است.

- بهبود روابط با غرب، سیگنال مثبت به کشورهای حاشیه خلیج فارس: تهران در چند ماه گذشته از بهبود روابط مثبت اقتصادی-سیاسی با همسایگان حاشیه خلیج فارس استقبال کرده است، اما به نظر می‌آید کشورهای عربی چشم انتظار حل نسبی مسائل ایران با غرب هستند. احیای برجام می‌تواند یکی از کلیدهای باشد که در دوره گذشته در قفل بدعهدی‌های غرب شکسته شد و ممکن است به بهبود روابط ایران با کشورهای حاشیه خلیج فارس کمک کند.

- بهره‌گیری از راهبرد جنگ ترکیبی در ناکام گذاشتن اهداف رژیم صهیونیستی در منطقه خاورمیانه: در برهه کنونی که مناسبات ایران و کشورهای عربی در وضعیت حساسی قرار دارد، لازم است تا از موج تنفر افکار عمومی جهان عرب از رژیم صهیونیستی برای فشار بر دولت‌های عربی استفاده شود. با تقویت دیپلماسی رسانه‌ای و اولویت‌بخشی منطقه‌ای در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، بر جنبه‌های عمدتاً پرسود تجاری و سیاسی در پرونده‌های همکاری دوجانبه در خاورمیانه تأکید شود. حل پرونده یمن نیز موردی است که به بهبود روابط تهران با پایتخت‌های عربی کمک می‌کند.

- <https://www.gtreview.com/news/mena/trade-between-israel-and-uae-booms-in-year-after-peace-pact/>.
- <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=39932>.
- <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/07/16/fact-sheet-the-united-states-strengthens-cooperation-with-middle-east-partners-to-address-21st-century-challenges/>.
- <https://graphics.reuters.com/MIDEAST-ATTACKS-HORMUZ/0100B0B50N3/index.html>.
- <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/middle-eastern-nato-appears-necessary-not-yet-possible-0>.
- <https://www.kas.de/documents/263458/263507/REGIONAL+PEACE+POLL+-+ISRAEL-UAE-BAHRAIN+-+KAS+-+KEEVOON+-+Full+Results+-+PRESS+BRIEFING+-+11+November+2020.pdf/e14e027b-a210-c3f6-6cad-38c47ea87096?version=1.0&t=1605097096768>.
- <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/arab-public-opinion-arab-israeli-normalization-and-abraham-accords>.
- https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2021/11/Arab-Public-Opinion-Normalization-Arab-Countries-Israel_MedYearbook2021.pdf.
- <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/09/winners-losers/616364/>.
- <https://www.aa.com.tr/en/politics/how-us-bribed-arab-states-to-normalize-ties-with-israel/2108054>.
- Egel, denial&Efron, Shiran (2021), Peace Dividend; Widening the Economic Growth and Development Benefits of the Abraham Accords, rand.
- <https://www.trtworld.com/magazine/israel-s-trade-with-uae-and-other-arab-states-surged-by-234-percent-in-2021-49977>.

